

Családi alkotmány a jogi kötőerő szempontjából

Családi alkotmány a jogi kötőerő szempontjából

Mi állhat a sikeres nyugat-európai generációváltások háttérében?
Mi az a jogintézmény vagy jogi dokumentum, amely alapul szolgál ehhez?

A CSALÁDI ALKOTMÁNY

Családi alkotmány a jogi kötőerő szempontjából

Nyugat-Európában elterjedt a családi alkotmány kifejezés, míg az USA-ban inkább a vállalati küldetésnyilatkozat használatos.

Főbb tartalma:

- a vállalkozás működtetésével kapcsolatos családi elvárások;
- szabályozza a generációváltást és annak eljárásrendjét.

Miért alkotmány?

Mert hasonló funkciót tölt be a családi vállalkozásoknál, mint az alkotmány az alkotmányos berendezkedésű államokban (verfasstes Familienunternehmen).

Családi alkotmány a jogi kötőerő szempontjából

- Nem egységes a szakirodalom, egyesek szerint a családi alkotmány „jogi nullum”, mások a jogi kötőerő mellett érvelnek, meghatározva annak feltételeit.
- Vannak olyan definíciós kísérletek, amelyek ezt a kérdést nem érintik, és kizárólag a családi alkotmány funkciója felől közelítenek (közgazdászok, szociológusok).

Családi alkotmány a jogi kötőerő szempontjából

A családi alkotmány nem pillanatképet rögzít, hanem eleve azzal a céllal születik meg, hogy nemzedékeken átívelő módon töltsse be fenti rendeltetését.

Nem létezik egyetlen univerzális sablon, minden családnak egyedileg kell megalkotnia saját legfőbb családi alapidokumentumát.

Családi alkotmány a jogi kötőerő szempontjából

1. Íratlan, szokásjogi alapon nyugvó családi alkotmány.
2. Valamely nagy jelentőségű jogi dokumentum preambulumban rögzített családi alkotmány.
3. Több különböző jogi dokumentumban testet öltő családi alkotmány.
4. Önálló, külön okiratba foglalt, többnyire elveket rögzítő, írott családi alkotmány.

Az írtalan, szokásjogi alapon nyugvó családi alkotmány

- Az írott családi alkotmány hiányzik, ugyanakkor él egy szokásjogi alapon képződött, nemzedékeken átívelő hagyomány, amely voltaképpen az írott alkotmányt helyettesíti.
- Jogilag nem kikényszeríthető, erkölcsi kötőerővel azonban rendelkezhet, és az esetek többségében nagymértékű az önkéntes normakövetés.
- Hátránya, hogy jogi kötőerő hiányában kiélezett helyzetben nem tölti be rendeltetését, és erre az egyébként jellemző önkéntes normakövetés sem nyújt kellő garanciát.

Mire vezethető vissza a nyugat-európai családi vállalkozásoknál jellemző önkéntes normakövetés?

Az egyik ösztönző **a közös érdek felismerése**, a másik pedig az, hogy a vállalkozás elnevezésében gyakran szerepel a család neve, vagyis **a cég megítélése nemcsak saját teljesítményétől függ, hanem attól is, hogy a családtagok meg tudják-e óvni a családi név tisztaságát**, képesek-e öregbíteni annak társadalmi megbecsültségét. A nyugat-európai családi alkotmányokban gyakran megjelenő **urizálási tilalom** önkéntes betartása is ezen az elven nyugszik.

A más, nagy jelentőségű jogi dokumentum preambulumban rögzített családi alkotmány

- A felek, jellemzően a családi vállalkozás tulajdonosai, valamely társasági jogi dokumentum bevezető rendelkezései körében fektetnek le olyan elveket, amelyek tartalmuk és jellegük alapján családi alkotmánynak tekinthetők.
  - Nyugat-Európában bevett gyakorlat.

Hátrányai

- A családi alkotmány marginalizálódása és relativizálódása (kérdéses, hogy kizárólag az adott dokumentumot kell-e a preambulumban rögzített elvek fényében értelmezni, avagy ez utóbbiak túlmutatnak a konkrét megállapodáson, és minden további társasági jogi dokumentum esetében is zsinórmértékül szolgálnak).
  - Elvész a családi alkotmánynak az a rendeltetése, hogy generációkon átívelő módon szolgáljon zsinórmértékül.
- Ad absurdum az is előfordulhat, hogy a preambulumban tartalmazó dokumentumot utóbb a szavazatok egyszerű többségével módosítják, és ez hátrányos kihatással lesz a következő generáció érdekeire.

A több különböző jogi dokumentumban testet öltő családi alkotmány

A családi alkotmány ilyenkor nem egyetlen okiratban manifesztálódik, hanem egymással szerves egységet alkotó jogi dokumentumok összességként jelenik meg, és olyan elemekből tevődik össze, mint például társasági vagy szindikátusi szerződések, vagyonjogi megállapodások, végrendeletek, kötelesrészről lemondó megállapodások stb.

Hátrányai

- Töredezettség, csökkent transzparencia;
- a különféle dokumentumok egymással ellentmondásba kerülhetnek;
  - kérdésessé válhat, hogy melyikük bír primátussal;
  - jogbizonytalanság, melynek révén a jogi kötőerő sérül.

Az önálló, külön okiratba foglalt, többnyire elveket rögzítő, írott családi alkotmány

Ez a gyakorlatban sokszor „kétrétegű” családi alkotmányt jelent, amely igazán időtálló konstrukció.

1. Első réteg: a családfő előterjesztésére a családtagok által elfogadott, a családdal és a családi vállalkozással kapcsolatos világos elveket és elvárásokat rögzítő dokumentum, egyfajta absztrakt, mindenek felett álló preambulum, kollektív értékkánon.

- Ideális esetben már ez is konszenzuson nyugszik, vagyis nem a családfő „oktrojálja” a többiekre.
- Előrehaladott formában ez is szindikátusi szerződés, de még viszonylag általános tartalommal.
- Jellemző, hogy a családtagok gyűlésének minden tagja aláírja, és rögzítik benne, hogy módosítás kizárólag konszenzussal lehetséges.

2. Második réteg: a fentieket a családi vállalkozásra konkretizáló szindikátusi szerződés, melynek tipikus tartalma az általános megfogalmazású családi alkotmány elvárásainak érvényre juttatása jogtechnikai eszközökkel (pl. jellegmegóvás). A részesedéssel rendelkező személyeken kívül gyakran maga a vállalkozás is alanya.

Az önálló, külön okiratba foglalt, többnyire elveket rögzítő, írott családi alkotmány

A családon belüli „jogforrási hierarchia” ilyen esetekben:

1. a szűkebb értelemben vett családi alkotmány, amely világosan megfogalmazott elveket rögzít;
2. a szűkebb értelemben vett családi alkotmány rendelkezéseit konkretizáló szindikátusi szerződés (1. és 2. együtt: családi alkotmány);
3. létesítő okiratok (társági jogi dokumentumok);
4. eseti ügyletekhez kapcsolódó dokumentumok (pl. végrendeletek, lemondó nyilatkozatok, vételi vagy eladási jogot alapító megállapodások és a házassági vagyoni jogi szerződések) a családi vagyon megóvása céljából a családi alkotmány szellemében.

Értelmezési alapelv

A jogforrási hierarchia alacsonyabb szintjén elhelyezkedő jogi dokumentumokat az absztrakt családi alkotmány fényében, az ott írt célkitűzésekkel összhangban kell értelmezni, és ezt generációkon keresztül senki sem kérdőjelezheti meg, továbbá alacsonyabb szintű nem lehet ellentétes magasabb szintűvel.

Az önálló, külön okiratba foglalt, többnyire elveket rögzítő, írott családi alkotmány

Jellemzők

- Az érdekeltek - a jogi kötőerő mellett - többnyire **önként is normakövető magatartást tanúsítanak**. Ennek legfőbb oka az a közös érdek, hogy a családi vagyont, a céget meg kell őrizni ahhoz, hogy mindenki részesülhessen hasznaiból.
- Az önkéntes normakövetés előfeltétele továbbá, hogy a konszenzus alapján megalkotott családi alkotmány **ne tartalmazzon** valamely szereplő számára **elfogadhatatlan rendelkezéseket**, és az utódok azonosuljanak az elődök által lefektetett szabályokkal, még akkor is, ha ez egyéni érdekeik háttérbe szorítását jelenti.
- Az általános megfogalmazásokat tartalmazó, családi és üzleti értékeket, stratégiai célokat rögzítő családi alkotmány önmagában nem mindig és nem feltétlenül rendelkezik jogi kötőerővel, az ennek szellemében fogant egyéb dokumentumok azonban igen.

Ez a fajta családi alkotmány már bíróság előtt is kikényszeríthető.

Szindikátusi szerződés a családi vállalkozásoknál

- Különösebb formai kötöttség nélkül sokféle jogalany megállapodására ad lehetőséget.
- Nem kerül a nyilvánosság elé.
- Nagy szabályozási mozgástér jellemzi.
- Alkalmas a különböző családi érdekek kiegyensúlyozására (pl. vitarendezési mechanizmusok a patthelyzetek elkerülése érdekében).
- A vállalkozás is alanya lehet (többletbiztosítéki funkció: így a mindenkori vezetők rákényszeríthetők, hogy a családi alkotmánynak megfelelő magatartást tanúsítsanak).

Szindikátusi szerződés a családi vállalkozásoknál

- Társasági jogi dokumentummal nem lehet ellentétes (bevált gyakorlat: a társasági szerződés kifejezetten is rögzíti, hogy mely jogok és kötelezettségek gyakorolhatók, illetve teljesíthetők a szindikátusi szerződésben foglalt speciális rendelkezések szerint. Ez egyszersmind publicitást is eredményez, továbbá alkalmas a létesítő okirat és a szindikátusi szerződés közötti látszólagos ellentmondás feloldására).
- A megszűnés és a felmondhatóság kérdésköre pl. a felmondási jog kizárásának lehetősége.

A felmondási jog kizárásból eredő speciális probléma

Csak határozott időtartam esetén lehet kizárni, a családi vállalkozások azonban jellemzően határozatlan időre jönnek létre.

A hazai joggal összeegyeztethető egyetlen megoldás: a létesítő okirat és a szindikátusi szerződés egyaránt rendelkezik arról, hogy a társaságban kizárólag olyan személyeknek lehet részesedésük, akik egyidejűleg a szindikátusnak is tagjai. Ha tehát valaki a szindikátusi szerződést felmondja, akkor köteles társaságbeli részesedésétől is megválni, vagyis például az üzletrészre a többieknek vagy magának a társaságnak meghatározott vételáron vételi joga nyílik.

Szindikátusi szerződés a családi vállalkozásoknál

Kiindulás: Határozatlan időre létrejött polgári jogi társaságnál semmis az olyan megállapodás, amely a tagsági jogviszony esetében a felmondási jogot kizárja, vagy más módon, mint a felmondási idő észszerű meghosszabbításával megnehezíti.

Az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv (ABGB) 1209. § (2) bekezdésének módosítása kifejezetten a családi vállalkozások érdekeinek védelmében történt.

Az általános tilalom alól 2016. július 1. óta kivételt képeznek a tisztán belső vagy befelé irányuló társaságok (reine Innengesellschaften), vagyis azok a szerződésen alapuló, önálló jogalanyiség nélküli személyegyesülések, amelyek harmadik személyekkel egyáltalán nem kötnek ügyleteket, hanem kizárólag egyfajta belső irányultságú partneri együttműködésként jelennek meg (pl. a családi vállalkozás működtetése érdekében kötött szindikátusi szerződés).

A családi vállalkozások speciális szempontjainak érvényesülése

Nyugat-Európában jogtechnikai eszközök valóságos tárháza áll rendelkezésre, és a bíróságok elfogadják a családi vállalkozások speciális szempontjait olyan esetekben, amikor pl. a legfőbb szerv nem járul hozzá valamelyik üzletrész külső személyre történő átruházásához.

Itthon ez a szemlélet még nem alakult ki, és a jogtechnikai eszközök is korlátozottabbak, „kerülőutakon” lehet elérni azt, amit Nyugat-Európában közvetlenül.

A családi vállalkozások speciális szempontjainak érvényesülése

A rendelkezésre álló jogtechnikai eszközök kevésbé hatékonyak a családi vállalkozások szempontjából.

- Az elidegenítési tilalom pl. a bíró gyak. szerint csak jogot biztosíthat, a családi vállalkozások jellegmegóváshoz fűződő érdeke azonban nem jog.
- Kft. és zrt. esetében a részesedésátruházásnak a társaság (igazgatóság) beleegyezéséhez kötése ugyancsak problematikus. A bírói gyak. nem feltétlenül ismeri el megtagadási okként a családi kézben tartáshoz fűződő érdeket.
- Kft. esetében pl. az elővásárlási jog nem elegendő mert így kívülről érkező vételi ajánlat esetén piaci áron kellene a családtagnak megvennie a részesedést (v.ö.: familieninterner Preis), alacsonyabb vételár vételi joghoz kapcsolódó kikötése esetén felmerül az értékaránytalanság kérdése.

A családi vállalkozások speciális szempontjainak érvényesülése

Megoldási javaslat:

az MKIK mellett működő választottbírószágon belül családi vállalkozásokra szakosodott tanács létrehozása.

Esettanulmány

Hawelka,
C&A,
Reimann.